

OSMANI V UHORSKU

Obliehanie Viedne – sídlo **Ferdinanda I. Habsburského** – Osmanmi v roku 1529 malo ťažké dôsledky pre Uhorsko – hlavne pre Slovensko, ktoré nastali počas svätomichalského týždňa v roku 1530. Uhorský protikráľ **Ján Zápoľský** sa na vyplienení Ferdinandových území dohodol so smederevským begom **Mehmedom Jahjapašaoglu**, ktorý v rámci Uhorska ovládal práve územie Slovenska. Begove vojská však primárne mali vyplieniť južnú Moravu a Dolné Rakúsko. Mehmed napriek tomu nariadil svojim vojskám prekročiť Dunaj na dvoch miestach: pri Ostrihome a Komárne. Dva oddiely sa pustili plieniť Považie, Ponitrie a Pohronie, územia patriace pod Ferdinandovu sféru vplyvu. V septembri 1530 osmanské vojská plienili pozdĺž spomenutých riek. Po Váhu sa dostali k Trnave a cestou vyplienili Hlohovec. Proti prúdu rieky Nitry sa dostali až k Topoľčanom. Oblasť medzi Nitrou a Váhom bola najväčšmi postihnutá. Ďalej na Pohroní sa dostali k Leviciam, Vrábľom, Zlatým Moravciam a Hronskému Beňadiku. Konečná bilancia priniesla tristné výsledky. V Nitrianskej stolici vypálili 80 dedín, v niektorých oblastiach ostala len štvrtina obyvateľstva, zničená úroda, ukradnuté alebo pozabíjané domáce zvieratá, tisíce ľudí odvedených do otroctva.

Ján Zápoľský, sedmohradské knieža (od roku 1511) a neskôr uhorský kráľ (1526 – 1540).

Sulejman I. Nádherný ešte v roku 1532 nariadil druhé obliehanie Viedne. Vojenské ťaženie však narazilo na odpor pri pevnosti v Kőszegu, ktorú bránil chorvátsky šľachtic **Mikuláš Jurišič** iba so 700 obrancami. Dokázali vzdorovať tri týždne až do symbolickej kapitulácie. Dôležitá bola skutočnosť, že vďaka tomuto zdržaniu musel sultán upustiť od pokračovania v ťažení na Viedeň, kde sa už medzičasom sústredila armáda cisára Svätej rímskej ríše nemeckého národa **Karola V.**, staršieho brata **Ferdinanda I.** Tomuto stretu sa chcel sultán vyhnúť. V roku 1533 uzavreli Ferdinand I. a Sulejman I. Nádherný prímerie. Zatiaľ na území Uhorska prebiehali boje medzi Ferdinandom I. a jeho protikráľom Jánom Zápoľským. V roku 1537 bolo prímerie narušené, keď Ferdinand I. vyslal žoldniersku armádu pod velením **Jána Katzianera** proti osmanskej pevnosti Esseg. Pevnosť sa však ubránila a kráľovu armádu Osmani rozprášili. Ján Zápoľský nakoniec 24. februára 1538 uzavrel s Ferdinandom I. zmluvu vo Veľkom Varadíne. Obaja súperia sa navzájom uznali za kráľov a územie Uhorska si formálne rozdelili. Po smrti Zápoľského mala jeho časť pripadnúť Habsburgovcom. V roku 1540 Ján Zápoľský zomrel, ale k naplneniu zmluvy nedošlo,

pretože sa mu narodil syn **Ján Žigmund**. Vdova po Zápoľskom s podporou varadínskeho biskupa **Juraja Martinuzziho** a so súhlasom Sulejmana I. Nádherného odmietla uznať Ferdinanda I. a nechala svojho syna vyhlásiť za kráľa Uhorska. Na túto skutočnosť reagoval Ferdinand I. vojenskou výpravou proti Budínu, kde bolo sídlo Zápoľských a ich dvora. Habsburgovi sa mesto dobyť nepodarilo. Jeho vojsko samo muselo čeliť osmanskej armáde, ktorá pritiahla na pomoc vazalským obrancom. Na základe týchto udalostí sa Sulejman I. Nádherný rozhodol raz a navždy vyriešiť situáciu v Uhorsku, keď 29. augusta 1541 obsadil Budín. Celá časť územia Uhorska, ktorú obývali Maďari, sa dostala pod priamu správu Osmanskej ríše. V niekdajšom hlavnom meste kráľovstva bolo zriadené centrum Budínskeho pašalíku (vilájet), ktorý existoval v rokoch 1541 – 1686. V rámci svojho vnútorného administratívneho členenia sa delil na sandžaky, ktorých počet v priebehu času kolísal. Uzavretím karlovického mieru v roku 1699 ostal pod správou pašalíku iba smederevský sandžak a osmanská časť Sremu. Po ich pripojení k Rumélijskému pašalíku prestal Budínsky pašalík definitívne existovať.

O časoch osmanských nájazdov sa z Rimavskej Soboty zachovala drevená osmanská píšťala – predmet je možné uvidieť v Hornonitrianskom múzeu v Prievidzi – ku ktorej sa viaže zaujímavá legenda. *Keď cisárske vojská roku 1593 vyhnali zo Sobôtky Turkov, osmanskému begovi Veglianovi sa podzemným tunelom podarilo ujsť do blízkych lesov. Na jeseň zoslabnutého a chorľavého bega objavili dvaja mešťania menom Lopocsy a Zarkóczi, ktorí ho priniesli na nosidlách do mesta. Beg pochádzal z rodu proroka Mohameda a jeho príbuzní zastávali vysoké funkcie v kancelárii Vysokej Porty. Mestská rada sa rozhodla dopraviť bega priamo do Istanbulu. Misiou poverila spomínaných mešťanov Lopocsyho a Zarkócziho. Tí v Istanbulu zotrvali skoro celý rok a údajne tak poturčili, že zabudli aj svoj rodný jazyk. Po návrate z Istanbulu priniesli píšťalu, darovanú z vďačnosti za záchranu bega jeho príbuznými. Keď sa na píšťale trúnilo, Turci obišli Rimavskú Sobotu. Neskôr, keď už turecké nebezpečenstvo pominulo, z veže kostola alebo z radnice, sa každú štvrt'hodinu ozýval hlas píšťaly až do roku 1835.*

Po smrti Sulejmana I. Nádherného sa začal postupný úpadok ríše, ktorý však nebol taký rýchly vďaka mechanizmom jej fungovania. V ríši sa mohol dostať až na najvyššie miesta aj syn chudobného pastiera. Kariérny postup nebol závislý od pôvodu. To umožnilo presadiť sa vysoko schopným jedincom. Za vlády **Mehmeda IV.** (1648 – 1687) sa presadili dve veľké osobnosti, ktorými boli **Mehmed Köprülü** a jeho syn **Ahmed Köprülü**.

Otázka 1: **Čo sa stalo po dobytí Budína v roku 1541?**

Otázka 2: **Aké bolo meno bega, ktorého príbuzní darovali jeho záchrancom píšťalu a ku ktorému mestu sa daný predmet a legenda viažu?**